Załącznik nr 2a

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

Dr Adam Czarnecki

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa
Polska Akademia Nauk

SPIS TREŚCI

1.	**Posiadane dyplomy i stopnie naukowe**	3
2.	**Zatrudnienie w jednostkach naukowych**	3
3.	**Opis osiągnięcia naukowego**	3
3.1	Wprowadzenie	4
3.2	Przesłanki podjęcia badania	5
3.3	Cel główny i hipotezy badawcze	8
3.4	Układ pracy	10
3.5	Materiały źródłowe i metodologia	10
3.6	Wyniki badania	12
3.6.1	Czynniki zachowań konsumpcyjnych	12
3.6.2	Wzorce konsumpcji	14
3.6.3	Wpływ wzorców konsumpcji na lokalną gospodarkę	16
3.7	Wnioski	18
4.	**Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych**	21
4.1	Problematyka badawcza	21
4.1.1	Drugie domy jako przejaw kontr-urbanizacji i przemian w kierunku wsi post-produktywistycznej i konsumpcyjnej	22
4.1.2	Przemiany w kierunku wielofunkcyjności wsi – uwarunkowania i symptomy	25
4.1.3	Trwały i zrównoważony rozwój wsi	26
4.1.3	Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich	28
4.1.4	Przeobrażenia społeczno-gospodarcze polskiej wsi pod wpływem urbanizacji	30
4.2	Statystyka publikacji	32
4.3	Udział w projektach badawczych	33
4.4	Udział w konferencjach	34
4.5	Członkostwo i udział w gremiach	38

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Stopień doktora nauk ekonomicznych uzyskałem w 2007 roku w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Rozprawa doktorska nosiła tytuł „Urbanizacja a wielofunkcyjność obszarów wiejskich". Jej promotorem był profesor dr hab. Krystian Heffner, a recenzentami: prof. dr hab. Marek Kłodziński (IRWiR PAN) i prof. dr hab. Jolanta Jakóbczyk-Gryszkiewicz (Uniwersytet Łódzki).

Dyplom magistra geografii (specjalności geografia regionalna społeczno-ekonomiczna) z wyróżnieniem (średnią ocen 5.0) otrzymałem w 2000 roku na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Łódzkiego. Promotorem pracy magisterskiej pt. „Rozwój wielofunkcyjny na obszarach wiejskich strefy aglomeracji łódzkiej w latach 1989-1999" był profesor dr hab. Krystian Heffner.

2. Zatrudnienie w jednostkach naukowych

Od 1 kwietnia 2001 roku jestem zatrudniony w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk (IRWiR PAN) w Warszawie, w Zakładzie Ekonomi Wsi (wcześniej - Zakładzie Aktywizacji Społeczno-Gospodarczej Obszarów Wiejskich). W latach 2001-2007 byłem zatrudniony w IRWiR PAN na stanowisku asystenta, w latach 2008-2012 i 2014-2015 – na stanowisku adiunkta, a od 2015 roku do dziś – na stanowisku specjalisty.

Od marca 2012 roku do końca 2014 roku byłem zatrudniony za granicą w ramach stażu podoktorskiego w Karelian Institute, University of Eastern Finland w Joensuu (Finlandia). W latach 2015-2017 kontynuowałem pracę w tymże instytucie jako Visiting Researcher realizując własny projekt badawczy.

W obu wymienionych jednostkach zdobyłem doświadczenie naukowe, natomiast praktykę dydaktyczną odbyłem prowadząc zajęcia (wykłady i ćwiczenia) ze słuchaczami studiów magisterskich jako wykładowca kontraktowy, w prywatnej szkole wyższej, tj. Społecznej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi (obecnie Społecznej Akademii Nauk) w latach 2009-2012.

3. Opis osiągnięcia naukowego

Osiągnięcie naukowe (w rozumieniu Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, art. 16, ust. 2) wskazane przeze mnie we wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego, to

monografia mojego autorstwa pt. "Going Local? Linking and Integrating Second-Home Owners with the Community's Economy: A Comparative Study between Finnish and Polish Second-Home Owners" wydana we Frankfurcie nad Menem przez Peter Lang Publishing w 2017 roku w serii "Polish Studies in Economics" (ISBN 978-3-631-72901-4).

Książka jest efektem końcowym wykorzystującym założenia i wyniki badań prowadzonych w czterech projektach naukowych. Dwie pierwsze, wymienione niżej (i., ii.), inicjatywy stanowią fundament, na którym zbudowano główną ideę badawczą prezentowaną w monografii, pozostałe (iii., iv.) natomiast pełnią rolę uzupełniającą. Należą do nich:

i. projekt MNiSW pt. „Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich",
ii. projekt podoktorski pt. "Second Homes: Chance or Threat for Rural Economy?",
iii. międzynarodowy projekt badawczy HOBO pt. "Homes beyond Homes: Multiple Dwelling and Everyday Living in Leisure Spaces", oraz
iv. projekt Fińskiej Fundacji Rozwoju Gmin pt. "Second homes as a potential for the Local Economic Development (LED)".[1]

Książka ta jest zwieńczeniem mojej dotychczasowej pracy badawczej nad problematyką drugich domów w kontekście rozwoju lokalnego w Polsce i Europie.

3.1 Wprowadzenie

Zagadnienie powiązań gospodarczych między właścicielami i użytkownikami drugich domów a członkami lokalnej społeczności stanowiło jeden z aspektów badania realizowanego w latach 2008-2011 w IRWiR PAN w ramach projektu MNiSW. Zagadnienie to było zarazem jedną z osi oceny wpływu i znaczenia zjawiska drugich domów na rozwój obszarów wiejskich w Polsce (i.). W kolejnym, autorskim projekcie podoktorskim relacje gospodarcze (transakcje) między obu zbiorowościami uznano za zasób rudymentarny, na którym zbudowano myśl przewodnią, cele badawcze i hipotezy przedstawione w monografii – osiągnięciu naukowym. Zgodnie z powszechnym w literaturze przedmiotu poglądem, ocena znaczenia form turystyki (tutaj: zjawiska drugich domów zwanego też pod pojęciem turystyki rezydencjalnej) dla gospodarki lokalnej powinna być poprzedzona wnikliwą analizą samych transakcji (pod kątem intensywności, powszechności, wartości ekonomicznej i obiektu

[1] Szczegółowe informacje dotyczące mojego udziału w wymienionych wyżej i innych projektach badawczych znajdują się w punkcie 4.3 wniosku.

wymiany). Jednak w całościowym ujęciu wykorzystanym w badaniu, nie mniej istotną, integralną częścią analizy było także rozpoznanie determinant zachowań konsumpcyjnych właścicieli drugich domów. Takie kompleksowe, trzyetapowe podejście (determinanty-wzorce-wpływ) pozwoliło autorowi prześledzić wzorce konsumpcji realizowane sezonowo na obszarach wiejskich, wraz z identyfikacją czynników je kształtujących oraz dokonaniem oceny wielkości i charakteru efektów jakie tego rodzaju zachowania konsumpcyjne przynoszą lokalnym/wiejskim gospodarkom.

Ponadto, w projekcie podoktorskim (ii.), nie tylko utrzymano, ale i wzbogacono oś analityczną, którą stanowiły lokalne transakcje i poziom integracji właścicieli drugich domów z wiejską gospodarką. Zabieg ten zapewnił istotną wartość dodaną badania jaką bez wątpienia jest jego komparatywny, międzynarodowy charakter (studium porównawcze Polska-Finlandia). Udział w dwóch pozostałych inicjatywach naukowych (iii., iv.) umożliwił obudować główną ideę badania dodatkowymi treściami. Pozwoliły one na zakorzenienie zjawiska drugich domów, wraz z jego ekonomicznym wymiarem, w problematyce funkcjonowania budżetów gminnych i szeroko pojętego *second-home governance*.

Uogólniając, wskazywana tutaj jako osiągniecie naukowe monografia jest rezultatem ponad dziesięcioletnich prac badawczych z pogranicza mikroekonomii, ekonomii konsumpcji, geografii ekonomicznej i *leisure studies* prowadzonych przez autora.

3.2 Przesłanki podjęcia badania

Problematyka drugich domów (w kraju i za granicą) rozwijana w nich była głównie poprzez pryzmat szans i możliwości rozwoju wsi, w tym dywersyfikacji lokalnej gospodarki. Podjęcie badań z tego zakresu podyktowane zostało trzema przesłankami. Pierwszą z nich było poszukiwanie odpowiedzi na współczesne wyzwania przed jakimi stają społeczności wiejskie, w szczególności, w zakresie zapewnienia odpowiednich dochodów i zatrudnienia dla ich członków oraz, szerzej, utrzymania żywotności wsi.

Kraje europejskie charakteryzują się niekiedy istotnymi dysproporcjami w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i jakości życia wiejskich społeczności. Pomimo tego, procesy wielkoskalowe obejmujące restrukturyzację wiejskich gospodarek (zanik lub spadek znaczenia działalności prymarnych, np. rolnictwa w Polsce i leśnictwa w Finlandii – jako

źródeł dochodu i pracy dla ludności wiejskiej), przy jednoczesnym dużym ubytku ludnościowym spowodowanym długotrwałą i selektywną emigracją ze wsi do miasta i w ostatnim czasie za granicę (w Polsce), mają zwykle uniwersalny charakter, podobnie jak ich negatywne efekty, szczególnie dotkliwe dla obszarów wiejskich. Należy do nich zaliczyć w pierwszej kolejności depopulację, deformację struktur demograficznych i społecznych, a także słabości kapitału intelektualnego i społecznego. Wszystkie są wynikiem wzmożonego odpływu kapitału ludzkiego o korzystnych charakterystykach dla rozwoju lokalnego. W efekcie, możliwości wzrostu ekonomicznego w układach lokalnych stają się coraz bardziej ograniczone. W takich warunkach kluczowe staje się poszukiwanie nowych, alternatywnych kierunków rozwoju gospodarczego dla współczesnych wiejskich społeczeństw.

Obserwacja współczesnych przemian wsi i rolnictwa – przejście z paradygmatu produktywistycznego do post-produktywistycznego (np. wsi jako przestrzeni konsumpcji), a następnie wielofunkcyjnego nakazuje zwrócić w tym kontekście uwagę na coraz dynamiczniejsze procesy migracyjne z miasta na wieś. W tym wypadku szczególnie ważne stają się przesunięcia o charakterze sezonowym, które odbywają się na wieś dalszą niż tylko strefa podmiejska. Ich „czystą" egzemplifikacją jest zjawisko drugich domów, które w przestrzeni geograficznej zaznacza się coraz wyraźnej. Równie istotne jest, że zjawisko to nie pozostaje bez wpływu na stosunki gospodarcze, społeczne i strukturę funkcjonalną wsi. Właściciele i użytkownicy drugich domów stają się na wsi coraz ważniejszą grupą interesariuszy realizujących własną, szczególną wizję rozwoju. W efekcie wzrasta ich faktyczna rola jako współdecydentów o obecnym i przyszłym kształcie, funkcjach i charakterze wsi. Jednocześnie, co szczególnie istotne w odniesieniu do aktualnych problemów egzystencjalnych z jakimi boryka się lokalna społeczność, upowszechniające się drugie domy stanowią niemały (choć często niedostrzegany) potencjał rozwojowy. Dzięki popytowi na różnorodne dobra i usługi świadczone lokalnie, a następnie dokonywane transakcje, część tego potencjału wspomaga wiejską gospodarkę przynosząc dochody, zapewniając miejsca pracy i podnosząc jakość życia miejscowej ludności. Stąd też, podstawową przesłanką jest konieczność poszukiwania odpowiedzi na pytanie czy i w jakim stopniu zjawisko drugich domów ma pozytywny wpływ na lokalną gospodarkę przyczyniając się do poprawy dochodów i zatrudnienia ludności wiejskiej.

Druga przesłanka ma źródło w niewielkiej liczbie publikacji podejmujących podobną problematykę i w dążeniu autora do wypełnienia tej luki. W krajach Europy Zachodniej i Północnej zjawisko drugich domów ma bardzo bogatą literaturę obejmującą szereg zagadnień począwszy od problematyki definicyjnej, genezy zjawiska, po pomiar i ocenę jego roli w rozwoju regionalnym, czy wpływu na funkcjonowanie lokalnych społeczności. Niemniej jednak odczuwalną niedogodnością są w tym wypadku widoczne rozproszenie tematyczne, a także, co istotne w kontekście badania podjętego przez autora, ponad dwudziestoletnia luka w analizach transakcji właścicieli drugich domów i ich oddziaływań na gospodarkę. Co więcej, w Polsce, zagadnienie drugich domów pojawiało się dotychczas niemal wyłącznie w pracach geograficznych reprezentujących szeroko pojęte *tourism and leisure studies* i kładących nacisk na jego wymiar ilościowy oraz cechy rozmieszczenia przestrzennego. Z drugiej strony, aspekt ekonomiczny obecny jest od lat w badaniach turystyki i wypoczynku na tyle silnie, że zdążyła się wykształcić odrębna sub-dyscyplina zwana ekonomią turystyki. Tutaj jednak analizy, niejednokrotnie zaawansowane metodologicznie, zazwyczaj dotyczą czynników i wzorców konsumpcji realizowanych przez „tradycyjnych" turystów, nie uwzględniając przy tym zachowań właścicieli drugich domów. Wzrostowi popularności i upowszechnianiu się tego zjawiska w społeczeństwie towarzyszy zmieniający się jego wzorzec przestrzenny. Mamy do czynienia z przesunięciami w tym zakresie ze wsi podmiejskiej i regionów turystycznych na wieś z dominującym rolnictwem indywidualnym oraz wieś peryferyjną. Tendencje te nakazują ponownie, po latach, zwrócić uwagę na wymiar ekonomiczny tego zjawiska i rolę jaką może odgrywać w utrzymaniu żywotności wsi poprzez kreowanie dochodów i lokalnego zatrudnienia. Jest to istotne tym bardziej, że rzeczywistość społeczno-gospodarcza polskiej i europejskiej wsi jest diametralnie odmienna od tej opisywanej przez badaczy w latach 80. i 90. ubiegłego wieku (kiedy aspekt ekonomiczny drugich domów był bardziej uwypuklany), także w zakresie procesów jakie kształtują przestrzeń wiejską i efektów jakie przynoszą.

Trzecią z przesłanek była próba ustalenia pozycji zjawiska drugich domów w Polsce, w wymiarze ekonomicznym, na tle jego pozycji w Finlandii. Powszechność tego zjawiska w krajach nordyckich, jego szczególne zakorzenienie kulturowe i, co za tym idzie, wysoka świadomość społeczna znaczenia tego zjawiska dla gospodarki, środowiska przyrodniczego i lokalnej społeczności, znajduje odzwierciedlenie w jego obecności w badaniach naukowych, mass-mediach, politykach i regulacjach. Stąd, charakterystyki te stanowiły ważne kryterium

wyboru tego kraju jako punktu odniesienia. Przesłanka ta znalazła odzwierciedlenie w poszukiwaniu implikacji dla lokalnych i regionalnych polityk oraz formułowania rekomendacji dla decydentów zwłaszcza w zakresie budowania powiązań gospodarczych i wzmacniania integracji właścicieli drugich domów z lokalną gospodarką.

3.3 Cel główny i hipotezy badawcze

W świetle przesłanek badanie Polska-Finlandia, kładące nacisk na ekonomiczny wymiar zyskującego dynamicznie na popularności zjawiska drugich domów jest, w moim przekonaniu, wartościową inicjatywą. Ujawnia ona, poza wyraźnym i pierwszoplanowym charakterem kognitywnym, także pewne elementy praktyczne wynikające z odwołania się do pierwszej i trzeciej przesłanki. Stąd, przedmiotem badania jest siła i charakter relacji ekonomicznych między właścicielami drugich domów a przedstawicielami lokalnej społeczności (rolnikami, przedsiębiorcami i innymi grupami). W szerszym znaczeniu są nim powiązania popytowo-podażowe wraz z rolą jaką odgrywają w rozwoju trwałych i żywotnych społeczności wiejskich. Głównym celem badania jest zatem ustalenie jak dalece właściciele drugich domów w Polsce i Finlandii są zintegrowani z lokalną/wiejską gospodarką; jakie są główne czynniki determinujące ich zachowania konsumpcyjne; oraz jakich rozmiarów jest strumień wydatków ponoszonych na miejscu przez właścicieli drugich domów i jaki ma on wpływ na lokalną społeczność w wymiarze ekonomicznym – podnoszenia dochodów i tworzenia miejsc pracy.

Sformułowano również hipotezę główną nazwaną hipotezą konwergencji konsumpcji, brzmiącą: pomimo istotnych różnic kulturowych, społecznych i gospodarczych między obu krajami, ujawniających się także w specyfice i funkcjonowaniu zjawiska drugich domów, zachowania konsumpcyjne upodabniają do siebie ich właścicieli. Innymi słowy, posiadanie i użytkowanie drugiego domu ma silną zdolność upodabniania/unifikacji, która ujawnia się w całej rozciągłości poprzez wzorce konsumpcji realizowane lokalnie.

W pracy postawiono również kilkanaście celów szczegółowych i odpowiadających im hipotez cząstkowych sformułowanych w oparciu o literaturę przedmiotu. Hipotezy uporządkowano według przyjętego podejścia analitycznego, tj. trzy pierwsze dotyczyły czynników zachowań konsumpcyjnych w zakresie lokalnego nabywania, pięć kolejnych – wzorców konsumpcji, a trzy ostatnie – wpływu na lokalną gospodarkę.

Zgodnie z hipotezą cząstkową nr 1, nazwaną „Zamożność a dostępność", rolę dochodów jako kluczowego czynnika wyjaśniającego zachowania konsumpcyjne zastępują wśród właścicieli drugich domów czynniki związane z dostępnością przestrzenną drugiego domu (odległością/czasem dojazdu z pierwszego do drugiego domu). W hipotezie nr 2 „Wpływ miejski" uważano miejski status konsumenta (stałe miejsce zamieszkania w mieście, szczególnie w dużym ośrodku) za czynnik sprzyjający dokonywaniu zakupów w miejscu lokalizacji drugiego domu (lokalnie). Hipoteza nr 3 „Udogodnienia społeczne" traktowała o pozytywnym wpływie odległości do najbliższych dostawców dóbr i usługodawców na skłonność nabywczą i wielkość wydatków ponoszonych lokalnie przez właścicieli drugich domów na zakupy produktów i usług. Hipoteza nr 4 „Efekt dochodów" brzmiała następująco: prawa Engla znajdują zastosowanie i wyjaśniają prawidłowości wydatków właścicieli drugich domów na żywność, mieszkanie i produkty luksusowe w takim samym stopniu jak w przypadku stałych wydatków gospodarstw domowych. Hipoteza nr 5 „Koszyk dóbr" wskazywała na podobieństwa udziału w wydatkach dóbr podstawowych w stałym i sezonowym (drugim domu) miejscu zamieszkania. Hipoteza nr 6 „Perspektywa cyklu życia i cyklu życia rodziny" brzmiała: Wielkość wydatków, jak i zróżnicowanie koszyka dóbr wśród właścicieli drugich domów zmniejszają się wraz z kolejnymi etapami cyklu życia i cyklu życia rodziny. Zgodnie z hipotezą nr 7 „Popyt na zakupy nieformalne" transakcje nieformalne (głównie w szarej strefie) były mniej powszechne wśród właścicieli drugich domów w Finlandii niż w Polsce. Hipoteza nr 8 „Logika zakupów nieformalnych" brzmiała: Niedoskonałości gospodarki formalnej, takie jak niska dostępność transportowa i słaby asortyment, skłaniają właścicieli drugich domów do korzystania z nieformalnych kanałów zaopatrzenia. Zgodnie z hipotezą nr 9 „Tworzenie dochodów" dochody płynące z obsługi właścicieli drugich domów miały znaczący wkład w generowaniu dochodów ludności wiejskiej. Hipoteza nr 10 „Tworzenie zatrudnienia" wskazywała na ograniczoną rolę wydatków właścicieli drugich domów wystarczającą jedynie na utrzymanie istniejącego poziomu zatrudnienia niż pozwalającą tworzyć nowe miejsca pracy. Ostatnia hipoteza cząstkowa (nr 11) „Wpływ na rozwój lokalny" wskazywała na korzystniejszą ocenę zjawiska drugich domów dokonywaną przez miejscową ludność w kontekście jego wpływu na ogólny rozwój społeczności (wyposażenie infrastrukturalne i usługowe) niż jedynie w wąskim wymiarze dochodowym.

3.4 Układ pracy

Monografia została podzielona na sześć części. Otwiera ją wprowadzenie z szerszym zarysem współczesnych przemian wsi w krajach europejskich, porównaniem społeczno-gospodarczym Polska-Finlandia, a także przedstawieniem specyfiki zjawiska drugich domów, tj. podobieństwami i różnicami, w obu krajach. Myśl przewodnia, cele główny i szczegółowe, wraz z hipotezami, terminologią, definicjami, metodologią, zakresem przestrzennym i przedmiotowym badania stanowią o zawartości rozdziału 2. W kolejnej części zarysowano ramy teoretyczne badania z kluczowymi dla realizacji celów badawczych koncepcjami, teoriami wyjaśniającymi i wynikami dotychczasowych badań w zakresie zachowań konsumpcyjnych, transakcji, integracji ekonomicznej i wkładu badanego zjawiska w rozwój gospodarczy. W rozdziale 4 przedstawiono wyniki badań dotyczące czynników i wzorców konsumpcji właścicieli drugich domów (włączając dane podstawowe nt. wielkości i struktury wydatków, typologię konsumenta, elastyczności dochodowe, krzywe Engla, dynamikę wydatków wg cyklu życia jednostki i rodziny oraz transakcje nieformalne), a następnie znaczenia zjawiska drugich domów dla lokalnej gospodarki. W rozdziale 5 podjęto próbę dyskusji z przedstawioną w części 3 literaturą przedmiotu w świetle uzyskanych rezultatów. Książkę kończy rozdział 6 prezentujący wnioski wynikające z badania, a następnie lista pozycji literatury przedmiotu.

Przedstawione w monografii badanie z zakresu mikroekonomii, choć z odniesieniem do ogólnych trendów makroekonomicznych, czerpie też w znacznym stopniu z osiągnięć ekonomii konsumpcji i geografii ekonomicznej. Brak jednej teorii rozwoju obszarów wiejskich wymusiło na autorze budowę ram teoretycznych wykorzystując dorobek kilku sub-dyscyplin naukowych ekonomii. Znalazło to odzwierciedlenie w wyborze koncepcji i teorii wyjaśniających stosowanych w analizach rozwoju wsi, a w tym wypadku – w próbach zrozumienia zachowań konsumpcyjnych właścicieli drugich domów i ocenie ich wpływu na wiejską gospodarkę i, szerzej – rozwój lokalny.

3.5 Materiały źródłowe i metodologia

Dane do tła ilościowego pozyskano ze statystyki publicznej. Dla Polski pochodziły one z Banku Danych Lokalnych GUS (2008-2015) oraz Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 – jedynego do tej pory źródła danych o liczbie drugich domów i ich podstawowych charakterystykach w układzie gmin. Dla Finlandii głównym źródłem danych była bieżąca

statystyka publiczna (1970-2014), wzbogacona o dane GIS dotyczące rozmieszczenia drugich domów pochodzące z Centralnego Rejestru Ludnościowego (2013, 2014). Dane jakościowe dotyczące transakcji, charakterystyk społeczno-demograficznych właścicieli drugich domów, charakterystyk drugich domów (i ich lokalizacji) oraz opinii o zjawisku wyrażanych przez miejscową ludność zgromadzono poprzez wywiady bezpośrednie w 20 wybranych gminach w Polsce i ankietę pocztową w 20 wybranych gminach w Finlandii.

W badaniu wykorzystano szereg metod statystycznych i podstawowych metod ekonometrycznych. Do identyfikacji czynników kształtujących zachowania konsumpcyjne właścicieli drugich domów (lokalne nabywanie) zastosowano drzewa klasyfikacyjne. Ponadto, testy statystyczne U Mann-Whitney'a i Kruskal-Wallisa H, posłużyły do wskazania czynników wpływających na dochody lokalnej ludności uzyskiwane z obsługi właścicieli drugich domów. Następnie, analiza skupień pozwoliła na rozpoznanie różnych wzorców konsumpcji wśród właścicieli drugich domów i ich typologizację na podstawie koszyka dóbr. Jako jedno z podstawowych narzędzi ekonometrycznych wykorzystano w badaniu krzywe Engla w celu rozpoznania dynamiki wydatków właścicieli drugich domów, na dobra podstawowe, luksusowe i mieszkaniowe, w zależności od poziomu dochodów w gospodarstwie domowym. Pozwoliło to również na porównania z wydatkami w stałym miejscu zamieszkania. Dokonano także pomiaru elastyczność dochodową popytu na dobra i usługi świadczone lokalnie właścicielom drugich domów. W celu oszacowania wpływu strumienia wydatków na lokalną gospodarkę zastosowano uproszczony estymator uwzględniający ogólną liczbę drugich domów, odsetek właścicieli drugich domów ponoszących lokalne wydatki i średnią wielkość wydatków lokalnych *per capita*. Natomiast regresja krokowa postępująca posłużyła identyfikacji kluczowych charakterystyk miejscowych dostawców jako czynników determinujących lokalną sprzedaż.

Dla realizacji celów i weryfikacji hipotez dotyczących czynników kształtujących zachowania konsumpcyjne w zakresie lokalnego nabywania fundamentalne okazało się wykorzystanie istniejących klasyfikacji determinant i uwarunkowań konsumpcji w podziale na psychologiczne, ekonomiczne oraz demograficzne i społeczno-kulturowe. Ten (tradycyjny) układ wzbogacony został, zaczerpniętymi z literatury dotyczącej zjawiska drugich domów i ekonomii turystyki, o czynniki uwzględniające specyfikę sezonowego pobytu, charakterystyki podróży (odległość, środek transportu) i charakterystyki destynacji, tj.

miejsca lokalizacji drugiego domu (dostępności do sklepów i usługodawców, wielkości i typu miejscowości).

Realizacja drugiego etapu badania, tj. analiza wzorców wydatków realizowanych przez konsumentów w czasie pobytu w drugim domu, możliwa była dzięki odwołaniu się do podstawowych założeń ekonomii konsumpcji. Opisywane są one przez prawa Engla i elastyczność dochodową popytu. Z drugiej strony odwołano się do wybranych mikroekonomicznych modeli konsumpcji, tj. Lancastera i Beckera. Dodatkowo, szersze możliwości interpretacyjne zapewniło również przedstawienie, wartościowych w warstwie wyjaśniającej, trendów konsumpcji gospodarstw domowych, m.in. transakcji nieformalnych (głównie w szarej strefie), sprzedaży bezpośredniej, konsumpcji naturalnej, lokalizmu i etnocentryzmu konsumenckiego.

Przy podjętej próbie oszacowania i oceny znaczenia drugich domów dla rozwoju lokalnego w wymiarze ekonomicznym, szczególnie wartościowe było zakorzenienie problemu w kilku koncepcjach rozwoju wsi (w tym rolnictwa). Należą do nich: koncepcja lokalnego rozwoju gospodarczego (*local economic development*, LED), rozwoju wielofunkcyjnego wsi (dywersyfikacji funkcjonalnej wsi), rolnictwa wielofunkcyjnego, lokalnych systemów produkcji żywności, krótkich łańcuchów dostaw i ekonomii społecznej.

3.6 Wyniki badania

Jednym z podstawowych i pozytywnych wyników badania jest, dowiedziony empirycznie (odzwierciedlający się w faktycznych zakupach), znaczący popyt ze strony fińskich i polskich właścicieli drugich domów na dobra i usługi dostarczane przez lokalną gospodarkę. Stąd, skala popytu mierzona liczbą nabywców wskazuje na ich silną integrację z lokalnymi gospodarkami. Wydaje się to być szczególnie interesujące (i do pewnego stopnia zaskakujące) w świetle istniejących wyraźnych różnic między obu badanymi zbiorowościami (Polakami i Finami) pod kątem powszechności drugich domów i wzorców ich użytkowania.

3.6.1 Czynniki zachowań konsumpcyjnych

Wyniki badania poświęconego uwarunkowaniom lokalnej konsumpcji dowiodły decydującej roli zamożności gospodarstwa domowego (dochodów w dyspozycji) w kształtowaniu zachowań konsumpcyjnych właścicieli drugich domów. Podkreślić należy przy

tym występowanie różnic w wadze tego czynnika pomiędzy rodzajami nabywanych dóbr – mniejsza przy zakupach dóbr podstawowych. Tym samym, uzyskano odmienne rezultaty niż w badaniu przeprowadzonym kilka lat temu przez naukowców norweskich. Ponadto, wyniki ujawniły tylko pozorne podobieństwa z tradycyjnymi segmentami turystyki – o porównywalnie wysokiej elastyczności dochodowej popytu. W rzeczywistości struktura koszyka dóbr była znacząco odmienna. Jednocześnie, podobieństwa w charakterze turystyki rezydencjalnej (drugich domów) i tzw. turystyki VFR (*visiting friends and relatives tourism*) nie znalazły odzwierciedlenia w istotnej roli czynnika dochodowego w kreowaniu lokalnych wydatków. Z drugiej strony, wyniki badania potwierdziły dużą rolę odległości między pierwszym a drugim domem w kształtowaniu lokalnego nabywania, choć wyraźnie silniejszą w przypadku zakupów dóbr niż usług. W rezultacie, hipoteza nr 1 „Zamożność a dostępność" o malejącej roli dochodów gospodarstwa domowego na rzecz dostępności transportowej (mierzonej odległością) została sfalsyfikowana. Rola zamożności była modyfikowana odległością nie na tyle silnie, aby odebrać jej miano kluczowego czynnika konsumpcji.

W badaniu znaleziono potwierdzenie dla hipotezy nr 2 „Wpływ miejski", zgodnie z którą miejski status konsumenta (miejsce zamieszkania w mieście) przekładał się na jego większą skłonność do lokalnego nabywania. Pomimo postępującej urbanizacji, upodabniania się warunków zamieszkania, stylu życia (włączając w to wzorce konsumpcji) między ludnością miejską a wiejską, a w konsekwencji zacieraniem się różnic i zanikaniem charakterystycznych atrybutów życia miejskiego i wiejskiego, wyniki badania wykazały większy popyt i preferencje do nabywania lokalnego wśród mieszkańców miast (szczególnie dużych, powyżej 100 tys. mieszkańców) niż wsi i małych miast. Należy mieć jednak na uwadze, że poza wzrostem liczby świadomych konsumentów nabywających lokalne produkty głównie ze względów poza-ekonomicznych, w tym wypadku miejski status odzwierciedlał w znacznym stopniu relatywnie wysokie dochody (w stosunku do dochodów ludności wiejskiej i małomiasteczkowej). Dochody, jak wspomniano, zostały zidentyfikowane w badaniu jako decydujący czynnik lokalnego nabywania. Co więcej, miejski status traktowany powinien być jako soczewka, w której skupiają się inne charakterystyki konsumenta decydujące o jego preferencjach zakupowych. Są to m.in. poziom wykształcenia, wykonywany zawód i stanowisko/miejsce pracy. Ponadto, rola miejskiego statusu wzmocniona jest przez fakt położenia miast (dużych) z dala od obszarów koncentracji drugich domów. Przekłada się to na znaczne odległości między stałym miejscem zamieszkania a domem letniskowym. To z

kolei skutkuje relatywnie niskim importem dóbr z zewnątrz a częstszymi zakupami lokalnymi.

Istotną rolę dostępności przestrzennej do lokalnych sklepów, usługodawców, ale i gospodarstw rolnych sprzedających płody rolne (mierzonej odległością z drugiego domu do najbliższego sprzedawcy) w kształtowaniu wzorca wydatków potwierdziły wyniki badania. Hipoteza nr 3 „Udogodnienia społeczne" została zatem potwierdzona. Prawidłowości te były szczególnie wyraźne wśród fińskich konsumentów, czego wyjaśnienia szukać należy w: i. dużych powierzchniowo gminach lapońskich, ii. systemie dystrybucji dóbr, iii. lokalizacji placówek handlowych wyłącznie we wsiach dużych/centralnych oraz iv. znacznym rozproszeniu przestrzennym drugich domów wymuszających na ich właścicielach dojazdy do sklepów i usługodawców na relatywnie większe odległości niż w przypadku polskich konsumentów.

3.6.2 Wzorce konsumpcji

Wyniki badania umożliwiły weryfikację hipotezy nr 4 „Wpływ dochodów" o użyteczności krzywych Engla w wyjaśnianiu wzorca wydatków lokalnych właścicieli drugich domów. Potwierdzono podobny, między stałymi a sezonowymi wydatkami, kształt krzywych Engla dla żywności i dóbr luksusowych. Natomiast w przypadku wydatków na prowadzanie domu (wśród Finów) ujawniono odmienne tendencje niż te opisywane przez II prawo Engla. Interpretacje tych zaskakujących rezultatów nie są łatwe. Wskazać można jedynie relatywnie niskie zróżnicowanie wzorów użytkowania drugiego domu w różnych grupach dochodowych. Jednocześnie, udowodniono, że zdolność wyjaśniająca krzywych Engla była większa w przypadku konsumentów z Polski niż z Finlandii. Sugeruje to występowanie innych, ważnych czynników kształtujących lokalne zakupy w przypadku ostatniej ze zbiorowości, tj. styl życia i ograniczoną dostępność czasową/transportową do lokalnych dostawców.

W świetle uzyskanych wyników odrzucono hipotezę nr 5 „Koszyk dóbr", zgodnie z którą udział wydatków na żywność i opłaty związane z eksploatacją domu są podobne jak w przypadku wydatków w stałym miejscu zamieszkania. Przeciwnie, uzyskane rezultaty wskazały, że udział wydatków na obie kategorie był znacząco wyższy niż dla pierwszego domu zarówno w studium poświęconym Polakom jak i Finom (choć i tu różnice między obu populacjami były wyraźne). Stąd też, można wysunąć tezę, że wydatki sezonowe (w drugim domu), a szerzej posiadanie drugiego domu i jego użytkowanie mają upodabniający wpływ na

strukturę koszyka dóbr. Decyduje o tym specyfika drugiego domu i pobytu w nim, tj. sezonowość, jego wypoczynkowy/rekreacyjny charakter, a z drugiej strony – występowanie kategorii kosztów charakterystycznych dla stałego zamieszkania, np. regularnych opłat eksploatacyjnych, zakupów żywności czy też niektórych usług (np. fryzjera, pralni), które jest nieuniknione przy dłuższych pobytach czy wieloletnim użytkowaniu (remonty, przebudowy). Ten specyficzny wzorzec konsumpcji, łączący charakterystyki pobytu turystycznego i sezonowego z atrybutami codziennego życia w stałym miejscu zamieszkania odzwierciedla się w mniej skomplikowanym koszyku dóbr. To z kolei przekłada się na ograniczony i selektywny wpływ strumienia wydatków do lokalnej gospodarki, zarówno w wymiarze ilościowym i jakościowym: liczby i rodzaju działalności będących beneficjentem popytu na lokalne dobra i usługi.

Dowiedziono występowania odmiennych krzywych konsumpcji w perspektywie czasowej między fińskimi i polskimi właścicielami drugich domów. Potwierdzono, że skala wydatków lokalnych wraz z potrzebami konsumentów zmniejsza się w czasie użytkowania drugiego domu. Decydują o tym przede wszystkim zmiany demograficzne, tj. wiek właściciela oraz wielkość i struktura gospodarstwa domowego. Badanie wykazało, że ubożenie struktury koszyka dóbr w czasie było dalece bardziej drastyczne wśród polskich niż wśród fińskich właścicieli drugich domów. Ci ostatni nawet w schyłkowym okresie posiadania drugiego domu utrzymywali relatywnie zróżnicowaną strukturę wydatków, podczas gdy polscy konsumenci ograniczali się do podstawowych wydatków na żywność. W rezultacie hipoteza nr 6 „Perspektywa cyklu życia i cyklu życia rodziny" została potwierdzona choć z podkreśleniem odmiennego tempa zmniejszającego się zróżnicowania między obu zbiorowościami. Warte podkreślenia są również implikacje dla rozwoju lokalnego w tym kontekście, tj. z jednej strony duże znaczenie strumienia wydatków dla rozwoju długofalowego, zrównoważonego i wzmacniania wiejskiej gospodarki poprzez jej dywersyfikację (wielofunkcyjność) w Finlandii, a z drugiej – niedostateczny wpływ na gospodarkę wiejską w Polsce z ograniczonymi dodatnimi efektami (świadczącymi bardziej o krótkookresowym wzroście niż o długotrwałym rozwoju) oraz selektywny wpływ w wymiarze funkcjonalnym.

W świetle dotychczasowych badań podjęto próbę sprawdzenia prawdziwości hipotezy nr 7 „Popyt na nieformalne transakcje". Zgodnie z nią transakcje nieformalne były bardziej

powszechne wśród konsumentów z Polski (i innych krajów post-komunistycznych) niż wśród konsumentów w Finlandii (i krajów nordyckich ogółem). Jednak uzyskane wyniki pozwoliły sfalsyfikować tę hipotezę ujawniając zaskakująco większy popyt na korzystanie z nieformalnych kanałów dystrybucji wśród fińskich niż wśród polskich właścicieli drugich domów – mierzony odsetkiem korzystających. Podobny poziom popytu w obu populacjach potwierdzono w pomiarze udziału wydatków na transakcje nieformalne w ogóle wydatków ponoszonych na miejscu. Warto jednak podkreślić, iż kategoria transakcji nieformalnych uwzględniała w tym badaniu sprzedaż bezpośrednią płodów rolnych i innych dóbr z gospodarstw rolnych, która w obu krajach, wprawdzie przy pewnych obostrzeniach, nie jest nielegalna.

Wyniki badania pozwoliły natomiast potwierdzić hipotezę nr 8 „Logika transakcji nieformalnych" o decydującej roli niedoskonałości formalnej gospodarki (w wymiarze dostępności przestrzennej placówek handlowych i usługowych oraz zróżnicowania asortymentu) jako głównych czynników korzystania z nieformalnych kanałów dystrybucji. Mechanizm ten był wyraźnie widoczny w przypadku nabywania dóbr podstawowych (głównie żywności), przy jednoczesnej bliskości mniejszych, samo-zaopatrzeniowych, rodzinnych gospodarstw rolnych działających jako dostawcy płodów rolnych dla turystów, właścicieli drugich domów i odwiedzających. Innymi słowy, w warunkach niskiej dostępności do dóbr i usług, rolnicy a także zwykli mieszkańcy (nie-przedsiębiorcy) stanowią naturalną alternatywę zaspokajającą przynajmniej podstawowe potrzeby właścicieli drugich domów. Ponadto, potwierdzono, że transakcje nieformalne stanowiły jedynie uzupełniającą formę zaopatrzenia, jako że konsumenci nigdy nie wykorzystywali wyłącznie nieformalnych kanałów dystrybucji do zaspokojenia swoich potrzeb. Wniosek ten do pewnego stopnia podważa wyniki dotychczasowych badań nad szarą strefą dowodzących niewielkiego znaczenia niedoskonałości gospodarki w indukowaniu nieformalnych transakcji. Ponadto, wykazano, że poza ekonomicznym znaczeniem nieformalnych kanałów dystrybucji ta forma relacji pełni jednocześnie nie mniej istotne funkcje poza-ekonomiczne, szczególnie ważne w środowiskach wiejskich, tj. budowanie, utrzymywanie i wzmacnianie więzi społecznych, zaufania i współpracy między lokalną społecznością a mieszkańcami sezonowymi.

3.6.3 Wpływ wzorców konsumpcji na lokalną gospodarkę

Na podstawie rezultatów analizy dochodów uzyskanych przez lokalną ludność ze sprzedaży dóbr i świadczenia usług właścicielom drugich domów, odrzucono hipotezę nr 9

„Tworzenie dochodów" o znaczącej roli dochodów jako źródła dochodu ludności wiejskiej. Wskazują na to wyniki badania ujawniające przeciętne (wśród Finów) i marginalne (wśród Polaków) znaczenie tego źródła dochodu, które w najlepszym wypadku można określić jako dodatkowe i sezonowe. Ponadto, przemawia za tym fakt, iż większość polskich dostawców legitymowała się już innym głównym źródłem utrzymania – zwykle pracą najemną lub emeryturą. Ci z kolei, łącząc te dwa źródła dochodów, z reguły świadczyli usługi właścicielom drugich domów w ramach gospodarki nieformalnej, jako część strategii dochodowej gospodarstw domowych o relatywnie niskim uposażeniu. Stąd, w kontekście rozwoju lokalnego znaczenie tego strumienia dochodów było marginalne także dla budżetów gminnych jako, że transakcje te dokonywane były poza systemem podatkowym. Z drugiej strony, wyniki badania potwierdziły, że miejscowa ludność świadcząca usługi i sprzedająca dobra właścicielom drugich domów w Finlandii to głównie lokalni przedsiębiorcy. Mają oni większy i bardziej pozytywny wpływ na lokalną gospodarkę, choćby poprzez wpływy do budżetu gminnego i (potencjalnie) kreowanie miejsc pracy.

Badanie dochodów uzyskiwanych przez miejscową ludność z obsługi właścicieli drugich domów pozwoliło potwierdzić hipotezę nr 10 „Tworzenie zatrudnienia". Wskazywano w niej ograniczoną rolę dochodów w kreowaniu miejsc pracy pozwalających raczej utrzymać istniejący poziom zatrudnienia niż go zwiększyć. Ocena wpływu byłaby jednak diametralnie inna jeśliby szacować go na podstawie strumienia wydatków właścicieli drugich domów. Interpretację tych wyników trzeba jednak potraktować z należytą ostrożnością. Istotna jest tutaj świadomość występowania różnych „wycieków" finansowych z lokalnej gospodarki, choćby faktu, że dokonywanie zakupów na miejscu nie zawsze oznacza nabywanie od lokalnego (zarejestrowanego w tejże gminie i płacącego w niej podatki) dostawcy, a także popularności nieformalnych kanałów dystrybucji. Zjawiska takie występują w obu krajach, choć ze względu na dużą konsolidację w sektorze handlowym, w segmencie zaopatrzenia w żywność i inne dobra podstawowe problem ten jest większy w Finlandii. W efekcie znaczna część uzyskiwanych dochodów ze sprzedaży dóbr w gminach wiejskich jest transferowana na zewnątrz do centrali sieci handlowych – w miastach. W konsekwencji, wydatki ponoszone przez właścicieli drugich domów nie wpływają bezpośrednio na podnoszenie dochodów lokalnej ludności, ale raczej pośrednio – poprzez tworzenie miejsc pracy w tym sektorze. Inaczej w Polsce, gdzie wciąż liczna jest (choć sukcesywnie zmniejszająca się) liczba małych, rodzinnych, wiejskich sklepów należy do głównych beneficjentów obsługi właścicieli drugich

domów, choć bardziej w wymiarze dochodów niż tworzenia zatrudnienia, gdyż tu dominuje samo-zatrudnienie (lub zatrudnienie w ramach rodziny).

Z punktu widzenia szeroko rozumianego rozwoju lokalnego, wyniki badania wykazały mniejsze znaczenie drugich domów (w ocenie miejscowej ludności) dla tworzenia dochodów ludności niż dla rozwoju infrastruktury i zaopatrzenia w usługi w gminie. Tym samym hipoteza nr 11 „Wpływ na rozwój" została potwierdzona dla polskiej a sfalsyfikowana dla fińskiej części analizy. Ocena dotycząca poprawy sytuacji dochodowej była wśród obu badanych populacji podobna, różnice wystąpiły natomiast w kwestii wpływu drugich domów na rozwój lokalny. W tym aspekcie Finowie nie traktowali drugich domów za istotny, ale raczej za dodatkowy instrument rozwoju lokalnego, nawet jeśli powszechność i koncentracja tego zjawiska w gminach wiejskich była bardzo wysoka. Relatywnie wysokie wyposażenie infrastrukturalne wsi fińskich pozwala widzieć tamtejszej ludności korzyści płynące z drugich domów w elementach rozwoju społecznego (np. wydarzeniach kulturalnych, urządzeniach rekreacyjnych). Inaczej Polacy, postrzegali drugie domy jako niewątpliwy atut rozwoju gminy/miejscowości, równie istotny jak pozostałe, kluczowe charakterystyki gminy (dostępność transportowa, bliskość dużego miasta, walory przyrodnicze), także wówczas gdy liczba drugich domów była relatywnie niewielka (szczególnie na obszarach peryferyjnych). Mieszkańcy tych słabo rozwiniętych regionów, doświadczający negatywnych procesów m.in. depopulacji, starzenia, ucieczki młodych i wykształconych ludzi, pogarszających się perspektyw gospodarczych, naturalnie widzą we właścicielach drugich domów (wykształconych, zamożnych, często z koneksjami) atut i szansę na rozwój, a co najmniej na utrzymanie żywotności tych obszarów. Oczywiście taki pozytywny, subiektywny obraz należy rzecz jasna odnieść nie tylko do obiektywnych, pozytywnych, ale i negatywnych efektów występowania zjawiska drugich domów, jak np. konfliktów przestrzennych i społecznych, presji na środowisko przyrodnicze, czy też obciążeń dla budżetów gminnych wynikających z intensywnego choć sezonowego użytkowania infrastruktury technicznej i społecznej.

3.7 Wnioski

Ogólny wniosek wynikający z badania, będący jednocześnie potwierdzeniem hipotezy głównej – konwergencji konsumpcji, został sformułowany następująco: pomimo istotnych różnic kulturowych, społecznych i gospodarczych między obu krajami, ujawniających się

także w specyfice i funkcjonowaniu zjawiska drugich domów, ich właściciele, w zakresie zachowań konsumpcyjnych, upodabniają do siebie. Unifikująca rola posiadania/użytkowania drugiego domu znajduje odzwierciedlenie w wielu składnikach i atrybutach zachowań konsumpcyjnych, m.in.: i. Udziale nabywców, ii. Strukturze koszyka dóbr, iii. Elastyczności dochodowej dla różnych typów dóbr, iv. Krzywych Engla dla artykułów pierwszej potrzeby i dóbr luksusowych, v. Różnych determinant konsumpcji, vi. Gałęzi gospodarki korzystających w największym stopniu z obsługi drugich domów, a także vii. Oceny roli zjawiska drugich domów przez lokalną społeczność. Ta zdolność do unifikacji może być w konsekwencji postrzegana jako uniwersalny aspekt życia w drugim domu, a jednocześnie wartościowy wkład w zrozumienie tego szczególnego, silnie kontekstualnego wzorca konsumpcji, użyteczny w porównaniach międzynarodowych.

W studium porównawczym wykazano, że pomimo istnienia wyraźnych różnic między badanymi zbiorowościami (np. w zakresie siły nabywczej, sytuacji finansowej i stylu życia), czas wolny i sezonowy pobyt w drugim domu ujednolicają wzorce konsumpcji ich użytkowników. Można zatem mówić w tym wypadku o specyfice popytu, preferencji i dostępu właścicieli drugich domów do lokalnego zaopatrzenia. To, co jest istotne z punktu widzenia specyfiki zjawiska drugich domów, to fakt, że znajduje ono odzwierciedlenie w różnych – kluczowych dla rozwoju lokalnego – atrybutach, zasobach i działaniach, takich jak migracje emerytów (*retirement migrations*) i migracje powrotne, wiejskie korzenie właścicieli drugich domów i wcześniejsze doświadczenia w spędzaniu wolnego czasu na wsi, większe prawdopodobieństwo przekształcenia drugiego domu w stały dom i wyraźnie dłuższy sezon (w porównaniu z tradycyjnymi segmentami turystyki). Mogą stanowić one kluczowy potencjał do osiągnięcia społecznych i ekonomicznych celów rozwoju społeczności wiejskich, jako że zapewniają różnorodność, wzmacniają strukturę społeczną (często osłabioną przez intensywną emigrację i depopulację, zwłaszcza w strefach peryferyjnych) i wspierają żywotność lokalnych społeczności.

Co więcej, potrzeby właścicieli drugich domów w zakresie zaopatrzenia w różnorodne dobra i usługi, szczególnie na obszarach gospodarczo monofunkcyjnych, stwarzają wyjątkowe możliwości rozwoju zawodowego dla mieszkańców – przekwalifikowanie, podnoszenie poziomu umiejętności i wiedzy, zdobywanie doświadczenia oraz poprawy dochodów i jakości życia. Dodatkowo, w szerszym ujęciu, tak duży i zróżnicowany popyt

daje faktyczne możliwości do funkcjonalnej dywersyfikacji lokalnej gospodarki, a co za tym idzie, wzmacnia trwałość i odporność systemów wiejskich na zmiany.

Oczywiście, należy mieć na uwadze, że podobnie jak w wypadku innych zjawisk społecznych, drugie domy przynoszą układom lokalnym nie tylko pozytywne skutki, ale i negatywne efekty uboczne. Przyjmują one zazwyczaj postać lokalnych konfliktów przestrzennych/społecznych związanych ze stopniem i sposobem wykorzystania lokalnych zasobów. Wynikają one z rozbieżności w wizjach dotyczących przyszłości obszarów wiejskich pomiędzy różnymi interesariuszami (w tym właścicielami drugich domów i miejscową ludnością). Kontrowersje mogą też powstawać wokół niejednoznacznego lub negatywnego wpływu turystyki rezydencjalnej na niektóre branże gospodarki (tradycyjny sektor turystyczny, leśnictwo, rolnictwo itp.) lub oddziaływania właścicieli domów na decyzje władz lokalnych.

W świetle tych rozważań należy przyjąć, że w dużym stopniu od stosowania i egzekwowania regulacji, polityk i szeroko pojętego *second-home governance* zależeć będzie spożytkowanie potencjału gospodarczego i społecznego wynikającego ze zjawiska drugich domów przy jednoczesnym ograniczeniu presji i nadużyć w wykorzystaniu lokalnych zasobów. Osiągnięcie tych celów i lokalnego sukcesu jest możliwe, jeśli rola i znaczenie jakie drugie domy odgrywają w poprawie jakości życia ludności są uznawane przez liderów społeczności, a jednocześnie przetłumaczone są na bardziej sformalizowany język, tj. wizje i cele planowania strategicznego gminy. Warto tutaj podkreślić, iż drugie domy nie mogą być traktowane jako remedium na wszystkie problemy z jakimi borykają się wiejskie społeczności. Z drugiej strony, bez wątpienia należy je uznać za wartościowe, użyteczne, alternatywne i/lub uzupełniające narzędzie rozwoju, którego stosowanie zapewnić może żywotność wspólnot lokalnych, a w szczególnych warunkach, także ich społeczną i ekonomiczną regenerację.

Podsumowując, drugie domy obecnie stanowią trwały i wciąż upowszechniający się element obszarów wiejskich w Polsce i Europie. Oznacza, to, że w różnych typach obszarów i w życiu ich mieszkańców pojawia się nowa jakość/rzeczywistość, która w istotny sposób wpłynąć może na ich przyszłość. Wyniki tego badania wskazują, że wykorzystanie potencjału zjawiska drugich domów jest możliwe. Wówczas przynieść może znaczące, wymierne efekty

ekonomiczne i społeczne dla ludności wiejskiej. Jednakże, wydaje się, że pomimo wagi tego problemu i niekwestionowanej użyteczności tego narzędzia rozwoju lokalnego, pewne jego aspekty pozostają nierozpoznane, a potencjał niedostrzegany i niewykorzystany. Zwracają na niego uwagę przedstawiciele środowiska naukowego podpierając się doświadczeniem empirycznym. Niemniej jednak głos ten jest często nieuwzględniany przez decydentów na szczeblu lokalnym i regionalnym, a także bagatelizowany przez lokalną ludność. Dla nich bardziej wartościowe i namacalne są efekty płynące z „tradycyjnej" turystyki, tracąc z pola widzenia długookresowe możliwości rozwoju zapewniane przez turystykę rezydencjalną.

Ponadto, poszukując alternatywnych kierunków rozwoju lokalnego bardzo powszechne jest sięganie po koncepcje i rozwiązania z zewnątrz, ignorując tym samym istniejące środki, o ugruntowanej pozycji i lokalnym zakorzenieniu. W ten sposób drugie domy wraz z ich właścicielami/użytkownikami, nawet jeśli stanowią wartościowy zasób, są często pomijane a wynikające z niego szanse rozwoju są niedoceniane przez lokalne władze i środowiska gospodarcze. Stąd, celem tej książki w szerszej perspektywie jest podniesienie świadomości społecznej wśród różnych interesariuszy, zwracając uwagę na znaczący i wymierny potencjał drugich domów możliwy do wykorzystania z sukcesem dla lokalnej społeczności. W rozprawie tej podkreślono wagę problemu, zwracając przy tym uwagę, że jest on nie tylko wdzięcznym obiektem badań w aspekcie poznawczym, ale niesie za sobą konkretne implikacje dla praktyki rozwoju lokalnego.

4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

4.1 Problematyka badawcza

Moje zainteresowania naukowe skupiają się przede wszystkim na współczesnych przemianach społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich w Polsce i Europie. Mam tu na myśli przede wszystkim przeobrażenia w kierunku wsi wielofunkcyjnej i zrównoważonej w kontekście procesów wielkiej skali – restrukturyzacji wiejskiej gospodarki (kurczeniu się roli rolnictwa i innych działalności prymarnych) oraz przesunięć ludnościowych i gospodarczych – urbanizacji i kontr-urbanizacji, której symptomem jest m.in. zjawisko drugich domów. Problematykę moich badań pogrupować można w pięć bloków tematycznych: 1. „Drugie domy jako przejaw kontr-urbanizacji i przemian w kierunku wsi post-produktywistycznej i konsumpcyjnej", 2. „Przemiany w kierunku wielofunkcyjności wsi – uwarunkowania i

symptomy", 3. „Trwały i zrównoważony rozwój wsi", 4. „Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich" i 5. „Przeobrażenia społeczno-gospodarcze polskiej wsi pod wpływem urbanizacji".

4.1.1 Drugie domy jako przejaw kontr-urbanizacji i przemian w kierunku wsi post-produktywistycznej i konsumpcyjnej

Drugie domy jako przejaw kontr-urbanizacji i przemian w kierunku wsi post-produktywistycznej i konsumpcyjnej, to problematyka, którą zajmuję się już od blisko dziesięciu lat. W moich badaniach kładę nacisk na kwestie związane z wpływem zjawiska drugich domów na rozwój lokalny, w tym z rolą tej formy zagospodarowania turystycznego na urzeczywistnienie koncepcji rozwoju wielofunkcyjnego i zrównoważonego wsi. Szczególne miejsce zajmuje tutaj znaczenie drugich domów dla rozwoju lokalnej gospodarki, w tym dla podnoszenia i różnicowania dochodów ludności wiejskiej, tworzenia miejsc pracy na rynku lokalnym, wzmacniania struktury i jakości wiejskiej gospodarki, a także dla zwiększania budżetów gminnych. Stąd – prowadzanie analiz wielkości i struktury popytu właścicieli drugich domów na różnorodne dobra i usługi świadczone lokalnie. Nie mniej istotne zagadnienie, które podejmuję w kontekście przemian przestrzennych na wsi to próba kwantyfikacji zjawiska drugich domów i jego geograficznego rozproszenia w warunkach ograniczonego dostępu do materiału statystycznego. Do najistotniejszych publikacji w tym bloku tematycznym należą:

1. **Czarnecki, A.** (2018). Uncertain benefits: How second-home tourism impacts community economy. W: C.M. Hall & D.K. Müller (red.), *International Handbook on Second Homes*, (ss. ?), Routledge: Aldershot (zaakceptowany, w druku).
2. Heffner, K. & **Czarnecki, A.** (2015)[2]. Linking locally: Second home owners and economic development of the rural community. W: P. Dannenberg & E. Kulke (Red.), *Economic development in rural areas: Functional and multifunctional approaches*, (ss. 185–210). Ashgate: Farnham (seria: The dynamics of economic spaces).
3. **Czarnecki, A.** & Frenkel, I. (2015). Counting the 'invisible': Second homes in Polish statistical data collections. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 7(1), 15–31.
4. Heffner, K. & **Czarnecki, A.** (2011). Wpływ zjawiska drugich domów na rozwój obszarów wiejskich. W: K. Heffner & **A. Czarnecki** (Red.), *Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich*, (ss. 131–161). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).
5. Heffner, K. & **Czarnecki, A.** (2011). Zjawisko drugich domów w ujęciu teoretycznym. W: K. Heffner & **A. Czarnecki** (Red.), *Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów*

[2] Oświadczenia o wkładzie w pisaniu tekstów naukowych stanowią dodatkowe załączniki do wniosku.

wiejskich, (ss. 13–35). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).

W pierwszej z wymienionych publikacji przesłanką badania było twierdzenie, że turystyka wzmacnia bazę ekonomiczną gmin poprzez wzrost i zróżnicowanie sektora handlowego oraz tworzenie miejsc pracy. Dodatkowo, co istotne, efekty te są często niezauważane lub/i bagatelizowane przez członków lokalnej społeczności. Stąd celem badania było sprawdzenie czy i w jaki sposób opinie wyrażane przez miejscową ludność o wpływie zjawiska drugich domów na lokalną gospodarkę różnią się lub są zgodne z empirycznie udowodnionym wpływem zjawiska na sytuację dochodową tychże mieszkańców. Celem uzupełniającym była identyfikacja społeczno-demograficznych charakterystyk członków lokalnej społeczności jako czynników wyjaśniających opinie, postawy i oceny wpływu zjawiska na gospodarkę. Artykuł, po recenzjach został zaakceptowany do druku, jako rozdział prestiżowego wydania międzynarodowego przeglądu poświęconemu drugim domom pt. "International Handbook on Second Homes", (Routledge, C.M. Hall & D.K. Müller (red.), 2018, zaakceptowane, w druku).

W drugiej z wymienionych publikacji, wspólnie z prof. Krystianem Heffnerem podjęliśmy się oszacowania skali i natury transakcji odbywających się między właścicielami drugich domów a przedstawicielami lokalnej społeczności (rolnikami, przedsiębiorcami i pozostałymi mieszkańcami – osobami fizycznymi). Ocena została przeprowadzona w kontekście zdolności i potencjału do tworzenia i utrzymywania silnych długoterminowych powiązań gospodarczych z sukcesem dla obu stron. Innymi słowy, ewaluacja istniejących relacji kupno-sprzedaż dokonywana była z perspektywy budowania krótkich i trwałych łańcuchów dostaw między obu grupami interesariuszy. Szczególnie istotny był w badaniu pomiar popytu właścicieli drugich domów na lokalnie dostarczane dobra i usługi. Ponadto, zidentyfikowano szanse i bariery w nawiązywaniu i wzmacnianiu takich powiązań ekonomicznych. (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na zebraniu danych, przeprowadzeniu analiz statystycznych i częściowej interpretacji uzyskanych wyników; mój wkład oceniam na 50%).

Główną przesłanką podjęcia problemu w trzeciej z wymienionych publikacji, był wzrost i upowszechnianie się zjawiska drugich domów w społeczeństwie, a w konsekwencji, wzrost znaczenia tego zjawiska dla rozwoju lokalnego. Jednocześnie brakuje w polskiej statystyce aktualnych i wiarygodnych danych statystycznych odpowiadających na pytania o skalę,

dynamikę i rozproszenie przestrzenne zjawiska, istotnych nie tylko dla środowiska naukowego, ale decydentów na różnych poziomach terytorialnych. Wspólnie z prof. Izasławem Frenklem, sformułowaliśmy dwa celów badawcze. Po pierwsze, eksploracja terminologii, pojęć i definicji używanych do opisu zjawiska drugich domów w statystyce międzynarodowej. Na tym tle przeprowadziliśmy szczegółowe rozpoznanie i opis ogólnodostępnych źródeł danych statystycznych (włączając w to kluczowe cechy statystyczne) o drugich domach w Polsce. Po drugie, dokonaliśmy oceny w kontekście międzynarodowym, czy i w jakim stopniu polska statystyka publiczna odgrywa służebną rolę wobec środowiska naukowego zajmującego się tym zagadnieniem. (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na opracowaniu koncepcji badania, przeprowadzeniu przeglądu piśmiennictwa międzynarodowego i źródeł danych statystycznych oraz sformułowaniu konkluzji; mój wkład oceniam na 50%).

W czwartej z publikacji, wspólnie z prof. Krystianem Heffnerem, podsumowując wyniki projektu MNiSW pt. „Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich", przeprowadziliśmy szczegółową analizę o charakterze jakościowym wpływu ekonomicznego drugich domów na gospodarkę wybranych 20 gmin Polski. Oceniliśmy wpływ zjawiska na poprawę sytuacji dochodowej ludności wiejskiej (rolników, przedsiębiorców i pozostałych mieszkańców) oraz budżetów gminnych. Dodatkowo, w szerszym kontekście rozwoju lokalnego, badaliśmy znaczenie zjawiska drugich domów w podnoszeniu jakości życia na wsi poprzez wkład do rozwoju infrastruktury technicznej, społecznej, zagospodarowania wsi, relacji społecznych z miejscową ludnością (rozwoju społecznego), wielozawodowości ludności wiejskiej i wielofunkcyjności wsi. (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na zebraniu danych, przeprowadzeniu analiz statystycznych i częściowej interpretacji uzyskanych rezultatów; mój wkład oceniam na 50%).

W ostatniej z wymienionych publikacji, wspólnie z prof. Krystianem Heffnerem, przeprowadziliśmy szczegółowy, wedle mojej wiedzy pierwszy od lat 90. XX wieku w polskim piśmiennictwie, przegląd krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu dotyczącej zjawiska drugich domów. Przedstawiliśmy czynniki wzrostu i upowszechniania się tego zjawiska we współczesnych społeczeństwach, pojęcia, terminologię i definicje stosowane w opisie drugich domów. Nawiązaliśmy do czynników lokalizacyjnych drugich domów, a także pozytywnych i negatywnych implikacji zjawiska na rozwój lokalnej gospodarki, kwestie

społeczno-demograficzne i środowisko przyrodnicze (krajobraz). (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na przeprowadzeniu przeglądu piśmiennictwa krajowego i międzynarodowego; mój wkład oceniam na 50%).

Dwa ostatnie z wymienionych tu opracowań stanowią rozdziały z książki pt. „Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich" pod prof. K. Heffnera i moją redakcją.

4.1.2 Przemiany w kierunku wielofunkcyjności wsi – uwarunkowania i symptomy

Przemiany w kierunku wielofunkcyjności wsi – uwarunkowania i symptomy, to zagadnienie podejmowane przeze mnie m.in. ze względu na jego szczególny walor aplikacyjny. Mam tu na myśli poszukiwanie nowych, alternatywnych, pozarolniczych kierunków rozwoju wsi, istotne w kontekście zagospodarowania nadwyżek siły roboczej na wsi i wzmacniania lokalnej gospodarki poprzez jej dywersyfikację i wspomaganie wiejskiej przedsiębiorczości. Do najważniejszych publikacji z tego zakresu, powstałych po uzyskaniu stopnia doktora, zaliczam:

1. Kłodziński, M. & **Czarnecki, A.** (2010). Przedsiębiorczość pozarolnicza na obszarach wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, 3, 64–78.
2. **Czarnecki, A.** (2011). O niewątpliwych pożytkach rozwoju wielofunkcyjnego. W: M. Halamska (Red.), *Wieś jako przedmiot badań naukowych na początku XXI wieku*, (ss. 85–95). Wydawnictwo Naukowe Scholar, Uniwersytet Warszawski: Warszawa.
3. **Czarnecki, A.**, Kłodziński, M. & Stanny, M. (2015). Wielofunkcyjność przestrzeni wiejskiej: Typologia gmin wg form użytkowania ziemi. W: Ł. Hardt & D. Milczarek-Andrzejewska (Red.), *Ekonomia jest piękna? Książka dedykowana Profesorowi Jerzemu Wilkinowi*, (ss. 305–318). Wydawnictwo Naukowe Scholar: Warszawa.

W pierwszym z prezentowanych tekstów wspólnie z prof. Markiem Kłodzińskim podjęliśmy się identyfikacji wybranych czynników rozwoju wiejskiej przedsiębiorczości w regionie funkcjonalnym Zielonych Płuc Polski (ZPP). Szczególny nacisk położyliśmy na rolę instrumentów wsparcia finansowego i instytucjonalnego, ocenę kondycji finansowej firm wiejskich w sytuacji kryzysu światowego (2008/2009) oraz ocenę roli władz lokalnych w rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej. Dokonaliśmy ogólnej charakterystyki firm wiejskich i ich właścicieli na przykładzie regionu słabiej rozwiniętego z koncentracją negatywnych procesów gospodarczych i ludnościowych (depopulacji, starzenia, monofunkcyjności gospodarczej i ograniczeń rozwojowych wynikających z powszechności form ochrony przyrody). (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na opracowaniu koncepcji badania, dokonaniu obliczeń i analiz oraz częściowej interpretacji uzyskanych wyników; mój wkład oceniam na 50%).

Drugi z przedstawionych artykułów, to mój głos w dyskusji na temat koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi i efektów jej realizacji dla zagospodarowania przestrzennego wsi w Polsce. W tekście tym dyskutuję z kontrowersyjnymi tezami pojawiającymi się w debacie o współczesnych przemianach wsi, w których rozwój wielofunkcyjny postrzegany jest jako koncepcja przynosząca wsi wiele negatywnych efektów – odpowiedzialna choćby za żywiołową, dynamiczną suburbanizację i chaos w zagospodarowaniu przestrzennym wsi. Dowodzę, że wielofunkcyjność wsi jest omylnie utożsamiana z niekontrolowanym rozlewaniem się miasta (*urban sprawl*), a podobieństwa między obu zjawiskami są jedynie pozorne. W konsekwencji, realizacja koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi nie musi przekładać się na negatywne efekty przestrzenne. Spontaniczna urbanizacja wsi w polskich warunkach znacznie rzadziej napędzana jest przez rozwój funkcji gospodarczych (i ich dywersyfikację – wielofunkcyjność wsi, choćby jako re-lokalizacja działalności gospodarczych w procesie globalizacji), a znacznie częściej przez przemieszczenia ludnościowe i rozwój funkcji mieszkaniowej.

W ostatnim z przywołanych tutaj opracowań, wspólnie ze współautorami podjęliśmy się próby typologizacji gmin wiejskich i miejsko-wiejskich wg struktury użytkowania ziemi, co z kolei stanowiło podstawę oceny przestrzeni wiejskiej w kategoriach jej względnej mono- lub wielofunkcyjności gospodarczej. Punktem wyjścia tego badania były obserwacje współczesnej debaty publicznej wokół problematyki wielofunkcyjności wsi. Ujawniają one jej wyraźnie aprzestrzenny charakter i całkowite podporządkowanie narracji politycznej i ekonomistycznej. Zastosowane w badaniu podejście – analiza ilościowa użytkowania ziemi z podkreślonym aspektem przestrzennym, ze względu na bezpośrednie odniesienie do przestrzeni geograficznej, w tym wypadku uznana została za najbardziej pożądane. Źródłem inspiracji takiego podejścia były prace z dziedziny wielofunkcyjności wsi autorstwa Johna Holmesa (2002, 2006), a wśród nich fundamentalna dla naszego badania klasyfikacja funkcjonalna obszarów wiejskich. (Mój wkład w przygotowanie pracy polegał na opracowaniu koncepcji badania, przeprowadzeniu przeglądu literatury i częściowej interpretacji uzyskanych wyników; mój wkład oceniam na 40%).

4.1.3 Trwały i zrównoważony rozwój

Trwały i zrównoważony rozwój wsi, to kolejne z zagadnień podejmowanych przez mnie po uzyskaniu tytułu doktora. W badaniach skoncentrowałem się, wspólnie z prof. Moniką

Stanny, na kwestiach operacjonalizacji i kwantyfikacji rozwoju zrównoważonego, identyfikacji głównych czynników i uwarunkowań realizacji tej koncepcji rozwoju na poziomie lokalnym (gmin). Analizowałem też postawy i postrzeganie funkcji ochronnej w kontekście rozwoju gospodarczego wsi przez lokalnych przedsiębiorców (pozarolniczych). Do najważniejszych publikacji z tego zakresu zaliczam:

1. Stanny, M. & **Czarnecki, A.** (2011). *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski: Próba analizy empirycznej.* Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa), ss. 250.
2. **Czarnecki, A.** (2011). Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 w opinii lokalnych przedsiębiorców. W: A. Bołtromiuk (Red.), *Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju gmin objętych siecią Natura 2000 w świetle badań empirycznych*, (ss. 241–268). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).

Pierwsze z opracowań, mające charakter monografii, konsumuje wyniki badań (analizy ilościowej) realizowanych w IRWiR PAN w ramach projektu badawczo-rozwojowego finansowanego przez NCBiR pt. „Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polski". Wspólnie z prof. Moniką Stanny podjęliśmy się pierwszej w kraju, wedle mojej wiedzy, próby kwantyfikacji poziomu rozwoju zrównoważonego w skali lokalnej. W badaniu zrównoważony rozwój interpretowano jako rozwój społeczno-gospodarczy ściśle powiązany ze środowiskiem przyrodniczym, pozwalający na realizację oczekiwań i aspiracji społecznych w celu stworzenia pożądanego i odpowiedzialnego środowiska życia w nieograniczonej perspektywie. Przyjęto, że rozwój gospodarczy powinien prowadzić do zwiększania spójności społecznej przy racjonalnym użytkowaniu zasobów środowiska przyrodniczego. W moim przekonaniu, przedstawione tu badanie ma znamiona badań pionierskich. Wynika to z zastosowanego tutaj podejścia badawczego polegającego na ustaleniu poziomu rozwoju komponentów zrównoważonego rozwoju, ocenie stopnia ich zrównoważenia, a także identyfikacji i charakterystyce jego kluczowych determinant. Warto podkreślić szeroki zakres analizy przestrzennej – kilkaset jednostek terytorialnych NTS5/LAU5. W szczególności, ustalono zawartość pojęcia zrównoważonego rozwoju, tj. i. Wyselekcjonowano jego zmienne diagnostyczne w wymiarach ekonomicznym, społecznym i przyrodniczym; ii. Dokonano charakterystyki przestrzennej obszarów wiejskich ZPP pod tym względem; iii. Ustalono współzależności rozkładów poziomu rozwoju poszczególnych zmiennych zrównoważonego rozwoju; iv. Określono stopień zrównoważenia poziomu rozwoju komponentów (składowych); a także v. Zidentyfikowano kluczowe czynniki determinujące poziom rozwoju

każdego z komponentów i ogólnie rozwoju zrównoważonego. Mój wkład w powstanie tej książki obejmował stworzenie koncepcji badania, przeprowadzanie przeglądu literatury przedmiotu, a także przeprowadzanie obliczeń i analizy uzyskanych rezultatów, a następnie częściową interpretację wyników badania; mój wkład oceniam na 50%).

W drugim z wymienionych opracowań, podjąłem się analizy poglądów i ocen dotyczących sieci Natura 2000 formułowanych przez lokalnych przedsiębiorców z regionu Zielonych Płuc Polski (ZPP), w tym przede wszystkim: i. ustalenia stopnia znajomości terminu Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 wśród lokalnych przedsiębiorców; ii. opinii przedsiębiorców o potrzebie wdrażania tej formy ochrony przyrody na terenie gminy; iii. subiektywnej oceny wpływu Natury 2000 na rozwój gminy, życie wiejskich społeczności i działalność pozarolniczą w kategoriach potencjalnych korzyści i zagrożeń dla prowadzenia działalności gospodarczej. Podjęta ówcześnie dyskusja nt. pozytywnych i negatywnych oddziaływań sieci Natura 2000 na lokalną gospodarkę (działalności pozarolnicze) uznać można za jedną z pierwszych w polskim piśmiennictwie naukowym.

4.1.4 Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich

Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich to problematyka jaką podejmowałem w różnych momentach mojej kariery naukowej. W większości prace z tego zakresu dotyczyły: i. zagadnień relacji ekonomicznych (wymiany handlowej) między małym miastem a jego wiejskim zapleczem, ii. małych miast jako lokalnych rynków pracy dla ludności wiejskiej oraz iii. delimitacji stref wpływu małych ośrodków miejskich na otaczające je obszary wiejskie. Do najważniejszych publikacji, w których obecna jest ta tematyka, należą:

1. **Czarnecki, A.** (2007). Rola małych miast w strukturze rynków pracy ludności wiejskiej (na przykładzie dojazdów do pracy). *Biuletyn KPZK PAN*, 232, 191–202, (K. Heffner i T. Marszał (red.), Małe miasta w obszarach metropolitalnych).
2. **Czarnecki, A.** (2011). Rola małych miast w rozwoju obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski. W: A. Bołtromiuk & M. Kłodziński (Red.), *Natura 2000 jako czynnik zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich regionu Zielonych Płuc Polski*, (ss. 213–242). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).
3. **Czarnecki, A.** (2013). Atrakcyjność rynków pracy małych miast (dla ludności miejscowej i dojeżdżających). *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 144, 165–187, (K. Heffner & M. Twardzik (red.), Nowoczesne instrumenty polityk rozwoju lokalnego – zastosowanie i efekty w małych miastach).

Pierwszy z artykułów poświęcony jest ocenie znaczenia małych ośrodków miejskich (do 20 tys. mieszkańców) jako rynków pracy dla ludności otaczających obszarów wiejskich w wybranych regionach metropolitalnych Polski (Lublina, Warszawy i Wrocławia). W badaniu o charakterze jakościowym, rola małych miast w zagospodarowaniu wiejskiej siły roboczej, na tle miast innej wielkości oraz wsi, w warunkach niewykorzystanych zasobów pracy na wsi (bezrobocia ukrytego) oceniana została poprzez pryzmat codziennych dojazdów do pracy. Głównym celem badania była ocena skali migracji wahadłowych, a także identyfikacja kluczowych charakterystyk społeczno-demograficznych migrantów decydujących o wyborze miejsc pracy w małym mieście.

W drugim z przedstawionych tutaj artykułów, odwołując się do koncepcji i ram metodologicznych międzynarodowego projektu badawczego pt. *Role of Small and Medium-sized Towns in Rural Development* (MARKETOWNS), analizowałem relacje gospodarcze małe miasto-wieś w regionie funkcjonalnym Zielonych Płuc Polski (ZPP). Badanie zrealizowano na dwóch poziomach – ilościowym i jakościowym. W ujęciu ilościowym analizie poddano wewnątrzregionalne przepływy siły roboczej (szacując skalę i identyfikując kierunki migracji wahadłowych ludności wiejskiej). W ujęciu jakościowym analizowano powiązania gospodarcze o charakterze kupno–sprzedaż–kooperacja nawiązywanych przez wiejskie firmy sektora pozarolniczego z małymi miastami. Identyfikacja powiązań przestrzenno-gospodarczych pozwoliła dokonać oceny znaczenia małych miast jako rynku zaopatrzenia, rynku zbytu i rynku współpracy (*enterprise cooperation market*) dla wiejskich przedsiębiorstw pozarolniczych.

Badanie przedstawione w ostatnim z artykułów poświęcono ocenie atrakcyjności rynków pracy małych ośrodków miejskich, a w szerszym ujęciu ustalenie ich pozycji w hierarchii rynków pracy całego kraju. Przedmiotem analizy porównawczej była skala (wielkość strumienia) przyjazdów i wyjazdów do pracy oraz ich salda pomiędzy wybranymi kategoriami przestrzennymi. Umożliwiło to identyfikację pozycji małych miast jako rynków pracy w wymiarze ogólnokrajowym. Komparatywny charakter badania zapewniono dzięki włączeniu innych kategorii wielkościowych miast (średnich i dużych) oraz obszarów wiejskich definiowanych wg kryterium administracyjnego i ludnościowego (OECD). Ocenę atrakcyjności rynków pracy zakorzeniono w tradycyjnym modelu push-pull, w którym o migracji decydują dwie grupy czynników: siły przyciągające zewnętrzne zasoby pracy oraz

siły wypychające miejscowe zasoby pracy na zewnątrz. Postrzegano je w tym badaniu jako możliwości i ograniczenia rozwojowe jednostek lub grup społecznych (pewnych środowisk gospodarczych, grup zawodowych), będących wyrazem jednoczesnego działania i interakcji obu grup czynników.

4.1.5 Przeobrażenia społeczno-gospodarcze polskiej wsi pod wpływem urbanizacji

Przeobrażenia społeczno-gospodarcze polskiej wsi pod wpływem urbanizacji to problematyka, którą podejmowałem przed uzyskaniem stopnia doktora nauk ekonomicznych, a którą kontynuuję do dziś. W moim dorobku chcę wymienić następujące opracowania dotyczące tego zagadnienia:

1. **Czarnecki, A.** (2008). Urbanizacja wsi w obrębie obszarów metropolitalnych Polski. W: M. Drygas & A. Rosner (Red.), *Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej: Dylematy i kierunki przemian*, (ss. 229–246). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).
2. **Czarnecki, A.** (2010). Procesy urbanizacji na obszarach wiejskich w Polsce. W: M. Stanny & M. Drygas (Red.), *Przestrzenne, społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce: Problemy i perspektywy rozwoju*, (ss. 61–80). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).
3. **Czarnecki, A.** (2012). Współczesne tendencje urbanizacyjne na obszarach wiejskich Dolnego Śląska. W: A. Rosner (Red.), *Rozwój wsi i rolnictwa w Polsce: Aspekty przestrzenne i regionalne*, (ss. 135–156). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN: Warszawa, (seria: Problemy rozwoju wsi i rolnictwa).

W pierwszej ze wskazanych publikacji urbanizację wsi traktowałem jako niezwykle złożony, wielopłaszczyznowy proces społeczno-ekonomiczny wielkiej skali. Polegał on na koncentracji ludności i różnorodnej działalności ludzkiej na stosunkowo niewielkim obszarze, intensyfikacji tej działalności, powstawaniu złożonych form osadniczych i rozprzestrzenianiu się miejskiego stylu życia i systemu wartości. W efekcie tak pojmowana urbanizacja prowadzi do upodobnienia się wsi do miast, które ma z kolei zatrzeć różnice między nimi w bliżej nieokreślonej przyszłości. Głównym celem badania była identyfikacja poziomu zurbanizowania wsi w wybranych obszarach metropolitalnych Polski w latach 1996-2002 przy użyciu metody analizy czynnikowej. Kluczowy dla analizy ilościowej był dobór cech, uwzględniający wieloaspektowy charakter procesu, tj. ogólnie uznane w polskim piśmiennictwie aspekty demograficzny, ekonomiczny, społeczny i przestrzenny. Istotnym uzupełnieniem analizy poziomu zurbanizowania było badanie migracji wahadłowych ludności wiejskiej wybranych obszarów metropolitalnych. W badaniu o charakterze jakościowym dojazdy do pracy uznano jako pierwszoplanowy symptom urbanizacji, którego skala jest

szczególnie wysoka w strefach przejściowych między dużym miastem a wsią, tak jak miało to miejsce w badanych Lubelskim, Warszawskim i Wrocławskim Obszarach Metropolitalnych.

Kolejna z publikacji podzielona została na dwie części. Pierwsza miała charakter diagnostyczny i stanowiła próbę oceny skali i zasięgu procesów urbanizacyjnych zachodzących współcześnie w Polsce, z naciskiem na przemiany odbywające się na wsi. Szczególnie istotne było tutaj uchwycenie zmian w rozkładzie przestrzennym obszarów zurbanizowanych (miast) i obszarów wiejskich (niezurbanizowanych) oraz zmian w powierzchni jaką zajmują, w zależności od definicji i kluczowych kryteriów stosowanych powszechnie do pomiaru urbanizacji. Poszukiwano w ten sposób odpowiedzi na pytanie jak zmienia się poziom zurbanizowania kraju (a w szczególności wsi) i w ogóle jakie są możliwości jego ustalenia w przypadku urbanizacji *sensu stricte* (przyjmując kryterium administracyjne wg GUS i gęstości zaludnienia wg OECD i EUROSTAT) i urbanizacji *sensu largo* dotyczącej szerszego i wielopłaszczyznowego procesu upodabniania się wsi do miast (przyjmując wiele kryteriów). Natomiast drugą część badania stanowiła ewaluacja wybranych krajowych dokumentów strategicznych pod kątem pozycji jaką urbanizacja, a ogólniej relacje miasto-wieś (w tym peryferyjność jako ich efekt i drugie domy jako jedna ze współczesnych form kontr-urbanizacji) zajmują w politykach adresowanych do obszarów wiejskich.

Ostatni z wymienionych tekstów dotyczył przemian urbanizacyjnych na wsi Dolnego Śląska. W szeroko zakrojonej analizie ilościowej podjęto próbę ustalenia poziomu i dynamiki urbanizacji w regionie, a w konsekwencji – stopnia zróżnicowania wsi w tym aspekcie. Przeprowadzono również klasyfikację gmin Dolnego Śląska pod kątem dynamiki procesów urbanizacyjnych, stosując podział na trzy kategorie (o niskiej, przeciętnej i wysokiej dynamice). Zidentyfikowano kluczowe czynniki determinujące poziom zurbanizowania w regionie. Następnie, zgodnie z procedurą analizy czynnikowej, określono ich charakter poprzez nadanie im odpowiednich nazw. W uzupełniającym dla analizy ilościowej badaniu studium przypadków zidentyfikowano przejawy urbanizacji w sferze społecznej (m.in. dotyczące stylu życia).

W świetle prezentowanego dorobku chciałbym wyrazić nadzieję, że wyniki moich badań przyczyniają się, przynajmniej w pewnym stopniu, do pogłębiania wiedzy na temat mechanizmów przemian obszarów wiejskich w Polsce i Europie oraz ich przestrzennego

zróżnicowania. Jednocześnie, mogą być one wskazówką jakie narzędzia analizy przestrzennej, ekonomicznej i statystycznej stosować, aby móc odpowiedzieć na pytania badawcze o dużym poziomie złożoności i wyjaśniać skomplikowane zjawiska społeczne. Badania podejmowane przez mnie korzystają z osiągnięć kilu dyscyplin naukowych. Sytuują się na styku ekonomi, geografii i socjologii, stąd wynikający z tego interdyscyplinarny charakter mojego dorobku naukowego.

4.2 Statystyka publikacji

Jestem autorem i współautorem ponad 70 opracowań, których szczegółowa kategoryzacja podana została w tabeli 1. Oryginalne opublikowane naukowe prace twórcze stanowią ok. 2/3 ogółu opracowań wydanych po uzyskaniu stopnia doktora, z których najliczniejszą grupą są rozdziały w monografiach naukowych i artykuły naukowe. Większość z rozdziałów w pracach zbiorowych w języku polskim została opublikowana w wydawnictwach Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN i Wydawnictwa Naukowego Scholar, a w języku angielskim w wydawnictwie Ashgate, Instytutu Ekonomiki Rolnictwa w Belgradzie, Bukareszteńskiego Uniwersytetu Studiów Ekonomicznych, Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu w Debreczynie (nie uwzględniając tutaj książki – osiągnięcia naukowego wydanego przez Peter Lang Publishing i zaakceptowanego do druku rozdziału prestiżowego wydania międzynarodowego przeglądu poświęconemu drugim domom pt. "International Handbook on Second Homes" przez Routledge (2018, w druku)).

Tabela 1 Statystyka publikacji

Kategoria	Przed uzyskaniem stopnia doktora (2001-2007)	Po uzyskaniu stopnia doktora (2007-2017)	Razem (2001-2017)
Oryginalne opublikowane naukowe prace twórcze, w tym:	14	34	48
Monografie naukowe/autorskie	0	3	3
Autorstwo rozdziałów w monografiach	5	20	25
Artykuły naukowe w czasopismach	9	11	20
Redakcje monografii	0	1	1
Ekspertyzy i raporty z badań	9	14	23
Razem	**23**	**49**	**72**

Część dorobku (11 publikacji po uzyskaniu stopnia doktora) została wydana drukiem w renomowanych zagranicznych i krajowych czasopismach naukowych, takich jak: *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events* (1 artykuł), *Tourism Review International* (1), *Kunnallistieteellinen Aikakauskirja* (1), *Maaseudun Uusi Aika* (1), *Roczniki Naukowe*

Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych i Agrobiznesu (1), *Wieś i Rolnictwo* (2), *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* (2), *Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach: Studia Ekonomiczne* (2).

Wskaźniki dotyczące mojego dorobku naukowo-badawczego są następujące:

- Liczba publikacji naukowych w bazie Scopus = 1; Web of Sciences = 1; Google Scholar = 22; Publish Or Perish = 30;
- Liczba cytowań publikacji naukowych wg bazy Scopus = 2; Web of Sciences = 3; Google Scholar = 159; Publish Or Perish = 183;
- Indeks Hirscha opublikowanych pozycji wg bazy Scopus = 1; Web of Sciences = 1; Google Scholar = 6; Publish Or Perish = 7.

4.3 Udział w projektach badawczych

Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyłem w pięciu projektach naukowych, w tym dwóch krajowych i czterech zagranicznych (w tym trzech międzynarodowych). W dwóch inicjatywach występowałem jako kierownik projektu. Ponadto, będąc pracownikiem naukowym w IRWiR PAN realizowałem zadania w ramach badań statutowych. Dodatkowo, poza projektami o charakterze naukowym uczestniczyłem w kilku projektach zleconych przez instytucje publiczne: urzędy marszałkowskie i fundacje. W tabeli 2 przedstawiono mój udział w projektach badawczych i eksperckich pod uzyskaniu stopnia doktora w 2007 roku.

Tabela 2 Udział w projektach naukowych i aplikacyjnych

L.p.	Tytuł projektu	Okres realizacji	Źródło finansowania	Funkcja w projekcie, jednostka realizująca
1.	National Rural Review for Poland	2016-2017	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Ministerstwo Rozwoju, Warszawa	Wykonawca; OECD, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa
2.	Rewitalizacja społeczna (opracowanie Lokalnych Strategii Rewitalizacji gmin Brojce, Brzeżno, Dobra, Karnice, Ostrowice, Płoty, Radowo Małe, Rąbino, Świdwin i Węgorzyno)	2016-2017	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Wykonawca, Fundacja Nauka dla Środowiska
3.	Second homes as a potential for the Local Economic Development (LED)	2015-2017	Finnish Foundation for Municipal Development, Helsinki, Finlandia	Kierownik projektu, Karelian Institute, University of Eastern Finland
4.	Homes beyond homes: Multiple dwelling and everyday living in leisure spaces (HOBO)	2012-2015	Academy of Finland, Helsinki, Finlandia, Project Number	Wykonawca; konsorcjum: Centre for Tourism Studies, University of

			255424	Eastern Finland, Finnish Environment Institute, Environmental Policy Centre, Finnish Forest Research Institute (METLA)
5.	Projekt podoktorski pt. Second homes: chance or threat for rural economy?, Karelian Institute, University of Eastern Finland, Finland, position: Principal investigator	2012-2014	University of Eastern Finland, Joensuu, Finlandia	Kierownik projektu, Karelian Institute, University of Eastern Finland
6.	Modele rozwoju dla terenów urbanizujących się w obrębie wielofunkcyjnych obszarów wiejskich w regionie Dolnego Śląska	2010	Dolnośląska Agencja Współpracy Gospodarczej, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu w ramach projektu Analizy, badania i prognozy na rzecz strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego, POKL.08.01.04-02-003/08	Wykonawca, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław
7.	Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polski	2008-2011	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, projekt rozwojowy, N R11 012 04	Wykonawca, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa
8.	Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich	2008-2011	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, N 1141 229 35	Wykonawca, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa

4.4 Udział w konferencjach

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych (2007) wygłosiłem blisko 40 referatów na konferencjach krajowych i zagranicznych, z których ponad połowa prezentowana była w języku angielskim (na konferencjach i seminariach międzynarodowych). Ponadto, wyniki badań referowałem na seminariach i konferencjach sprawozdawczych organizowanych przez IRWiR PAN, oraz na zaproszenie instytucji zagranicznych w ramach krótkoterminowych wizyt studyjnych we Włoszech (4), Finlandii (1) i Czarnogórze (1). Jednocześnie byłem członkiem komitetów organizacyjnych krajowych konferencji naukowych pt. „Badania nad rolą małych i średnich miast w rozwoju obszarów wiejskich", w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Warszawie w 2004 roku; „Wpływ obszarów Natura 2000 na rozwój gmin wiejskich – impuls czy hamulec?" w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Warszawie

w 2010 roku oraz konferencji podsumowującej projekt badawczy pt. „Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich" w IRWiR PAN w Warszawie w 2011 roku. W tabeli 3 wymienione zostały najważniejsze konferencje, w których brałem udział (z referatem) po 2007 roku.

Tabela 3 Wybrane referaty wygłoszone na konferencjach naukowych

L.p.	Autor (autorzy)	Tytuł referatu	Tytuł konferencji	Organizator i miejsce konferencji	Termin konferencji
1.	Adam Czarnecki, Igor Sarman	From seasonal to permanent migration: Second-home owners and their propensity for future relocation	9th International Conference on Population Geographies	University of Washington, Seattle, USA	29.06-01.07.2017 r.
2.	Igor Sarman, Adam Czarnecki	Integrating push-pull factors and destination management in a latent variable model for second-home owners' intention to move	6th Conference International Association for Tourism Economics (IATE)	Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekonomistów Turystyki (IATE), University of Bologna, Rimini, Włochy	21.06-23.06.2017 r.
3.	Adam Czarnecki	Drugie domy i ich rola w łagodzeniu depopulacji wsi	30. Konwersatorium Wiedzy o Mieście „Depopulacja a nowy paradygmat rozwoju miast i regionów"	Uniwersytet Łódzki, Komisja Geografii Osadnictwa i Ludności Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Polska Akademia Nauk, Łódź-Spała	20.04-22.04 2017 r.
4.	Adam Czarnecki, Maarit Sireni	Second-home owners' spending patterns in rural locations: Some evidence from Finland and Poland	5th International Conference "Competitiveness of agro-food and environmental economy" (CAFEE)	Bukareszteński Uniwersytet Studiów Ekonomicznych, Bukareszt, Rumunia	10.11-11.11.2016 r.
5.	Adam Czarnecki, Izasław Frenkel, Mirosław Drygas	The lack-of-data dilemma: how to approach second housing in Poland in the context of incomplete official statistics?	8th International Conference on Population Geographies "The spatial dimensions of population"	University of Queensland, Brisbane, Australia	30.06-04.07.2015 r.
6.	Adam Czarnecki	Zjawisko drugich domów a możliwości rozwoju lokalnej gospodarki	XXII Kongres Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (SERiA) „Kształtowanie rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich"	Politechnika Koszalińska, Kołobrzeg	08.09-10.09.2015 r.
7.	Adam Czarnecki	Drugie domy jako forma turystyki wiejskiej: możliwości	XVI Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne	Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział	15.09-17.09.2017 r.

		zatrudnienia i poprawy dochodów ludności wiejskiej: Wnioski z doświadczeń Polski i Finlandii	„Innowacyjność w turystyce wiejskiej a nowe możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich"	w Krakowie, Korytnica	
8.	Adam Czarnecki	Second-home tourism: Economic relationships between second-home owners and the local people: A comparative study between Finland and Poland	Polsko-Chińska Konferencja "Agricultural policies and rural development: China and Poland"	Instytut Rozwoju Wsi, Chińska Akademia Nauk Społecznych, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Pekin, Chiny	27.05-28.05.2015 r.
9.	Adam Czarnecki, Monika Stanny, Marek Kłodziński	Wielofunkcyjność przestrzeni wiejskiej: Typologia gmin według form użytkowania ziemi	XXXI Seminarium Geografii Wsi „Obszary wiejskie – Pierwsza dekada w Unii Europejskiej i nowa perspektywa"	Politechnika Opolska, Opole	27.04-28.04.2015 r.
10.	Adam Czarnecki	Second homes as a chance for rural economy: Examples from Finland and Poland	3rd Nordic Conference for Rural Research "Nordic ruralities"	Centrum Badań Wiejskich, Trondheim, Norwegia	08.09-10.09.2014 r.
11.	Adam Czarnecki	Second-home tourism: Entrepreneurial initiatives undertaken by local people	17th Uddevalla Symposium 2014 "Geography of growth, the frequency, nature and consequences of entrepreneurship and innovation in regions of varying density"	University West, Trollhättan, Uddevalla, Szwecja	12.06-14.06.2014 r.
12.	Adam Czarnecki	Second homes as an income and employment opportunity for rural households: A comparative study between Poland and Finland	International Conference "New perspectives on second homes"	IGU Commission for the Geography of Tourism, Leisure and Global Change, Skeviks gård, Sztokholm, Szwecja	09.06-11.06.2014 r.
13.	Adam Czarnecki	Second homes in rural areas of Poland from the local people perspective	International Conference "Communities as a part of sustainable rural tourism - success factor or inevitable burden?"	SEPRA, Europejski Regionalny Fundusz Rozwoju, University of Helsinki, Kotka, Finlandia	10.09-11.09.2013 r.
14.	Krystian Heffner, Adam Czarnecki	Significance of second homes in the development of rural areas	2013 Berlin Mini-conference "Dynamics in food and agriculture-based Supply Chains"	Międzynarodowa Unia Geograficzna (IGU) - Commission on the Dynamics of Economic Spaces, Humboldt University, Berlin, Niemcy	11.07-12.07.2013 r.
15.	Adam Czarnecki	Location factors influencing spatial distribution of second	21st Nordic Symposium in Tourism and Hospitality Research	Umeå University, Umeå, Szwecja	07.11-10.11.2012 r.

		homes in rural areas of the Green Lungs of Poland region	"Developing tourism - sustaining regions"		
16.	Adam Czarnecki	Atrakcyjność rynków pracy małych miast	X Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Małe miasta - Zastosowanie nowoczesnych instrumentów polityki rozwoju lokalnego: Oddziaływanie centrów handlowych na strefę zewnętrzną metropolii"	Uniwersytet Ekonomiczny im. K. Adamieckiego w Katowicach, Uniwersytet Łódzki, Szczyrk	25.10-26.10.2012 r.
17.	Adam Czarnecki	Second homes as a common element of contemporary rural space in Poland: Quantitative approach	International Conference "Rural at the Edge - 2nd Nordic Conference for Rural Research"	Finnish Society for Rural Research and Development, Joensuu, Finlandia	21.05-23.05.2012 r.
18.	Adam Czarnecki, Krystian Heffner	Wpływ zjawiska drugich domów na rozwój obszarów wiejskich	Konferencja podsumowująca projekt badawczy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich"	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa	03.10.2011 r.
19.	Adam Czarnecki	Rozwój przedsiębiorczości wiejskiej na terenach cennych przyrodniczo	Konferencja „Natura 2000 jako nowy czynnik w rozwoju obszarów wiejskich"	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Warszawa	30.06.2011 r.
	Adam Czarnecki	Impact of second homes on the development of rural areas	International Conference on "Rural development achievements and transformations in new member states – case study for Romania and Poland"	Instytut Ekonomiki Rolnictwa, Rumuńska Akademia Nauk, Bukareszt, Rumunia	?.09.2010
20.	Adam Czarnecki, Krystian Heffner	The impact of second homes on the development of rural areas	IGU Regional Conference 2010 "Bridging diversity in a globalizing world"	Międzynarodowa Unia Geograficzna(IGU), Tel Aviv, Izrael	12.07-16.07.2010 r.
21.	Adam Czarnecki	Procesy urbanizacji na obszarach wiejskich w Polsce	Konferencja „Społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich a perspektywy rozwoju wsi"	Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Warszawa	16.06.2010 r.
22.	Adam Czarnecki, Monika	The level and determinants of sustainable rural	VII ERDN Conference "Linking competitiveness with	European Rural Development Network, University	29.10-30.10.2009 r.

	Stanny	development in the region of Green Lungs of Poland	equity and sustainability: New ideas for the socio-economic development of rural areas"	of Debrecen, Debreczyn, Węgry	
23.	Adam Czarnecki	Poziom zurbanizowania wsi w województwie lubelskim	Konferencja sprawozdawcza Wydziału I PAN, IRWiR PAN	Wydział I PAN, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa	06.04.2009 r.

W 2015 roku na 8th International Conference on Population Geographies "The spatial dimensions of population" jako członek zespołu (M. Stanny, P. Zarębski, J. Skokowski, P. Jura, J. Didkowska, U. Wojciechowska) otrzymałem nagrodę za najlepszy poster pt. *Interpreting spatio-temporal patterns of cervical cancer and breast cancer mortality in Poland* przedstawiający jeden z aspektów geografii medycznej.

4.5 Członkostwo i udział w gremiach

W latach 2011-2014 byłem członkiem grupy roboczej ds. turystyki wiejskiej przy Ministerstwie Sportu i Turystyki w Warszawie. W tym samym okresie byłem też członkiem zespołu zadaniowego ds. rozwoju obszarów wiejskich Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk (KPZK PAN) w Warszawie. Od 2012 roku należę do sieci NORTHORS (*Nordic Society for Tourism and Hospitality Research*). W latach 2014-2015 byłem członkiem Konfederacji Zjednoczeń Pracowników Naukowych w Finlandii (*Confederation of Unions for Academic Professionals*). Od 2016 roku do dziś pełnię funkcję sekretarza redakcji kwartalnika „Wieś i Rolnictwo" w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Warszawie. Od 2016 roku jestem pełnomocnikiem dyrektora IRWiR PAN koordynującym wymianę osobową pracowników naukowych instytutu z uniwersytetami i zagranicznymi Akademiami Nauk, w tym Indyjską Narodową Akademią Nauk, Czarnogórską Akademią Nauk i Sztuk, czy Królewska Szwedzka Akademia Literatury, Historii i Starożytności.

14. 11. 2017